

Дядько Шкіпер

Петро Франко

Я шукав якої небудь праці. В шлунку від двох днів люто бурчав голод. На пів гнилий квашений огірок та одна грушка, яку ухитрився підтибрити, завели мабуть спір о першенство. Нічим їх було зацитькати. Я шниряв по всіх улицах пошукуючи якоїсь okazji. А під ту пору все було підходяще. Від троїцької церкви, де позичив десять копійок, потягся я у напрямку моря. Коли станув на Лянжероні, заяснило передомною Чорне Море. Не раз і не два бачив я Чорне Море. Воно змінчиве як доля. Раз тихе і привітне, залите соняшним сяєвом, з блакитом неба, то знов легко розколисане, сонне, таємночарівне під синім світлом місяця, а далі все душе гойдане східним вітром, а там чорне, дике, страшне під жахливими ударами північних вітрів.

На вид моря нова сила вступила в мої ноги. Щось наче шептало мені, що воно спасе мене. Оживлений новими надіями, купив я хліба й сала і поплентався через Александрівський парк до кварантанної пристані. Не було там ні одного судна, тому годі було припускати, що щастя кинеться там мені на шию.

А далі пристань кипіла життям. До нової пристані причалювали кораблі, рух, гамір і клекіт. Що хвилини підходили товарові вагони, і крани вкидували до них паки. Рівною стрічкою простягся "волнолом". На кінці рейдового мола стреміла морська ліхтарня. З моря гудів велитенський панцирник, на якого сталевій обшивці сліпучо блестіло проміння. Чорною пиллю покрилась вугільна пристань. З трьох вітрильників вигружувано вугіль. Я мовчки придивлявся дужому дядькові, одягнутому у все чорне, з хусткою при обличчі. Він могутніми помахами жбурляв вугіль на місток. Поруч працювало троє чоловіків. Дядько поглядав на нутро свого карабика й на беріг.

"Ех, чорта з два, отже не вигрузимо!", роздався його бас.

"Ніяк без Миколи!", підтвердив один із вигрузчиків.

"Нажену їх бісовому батькови, ще й по потилиці надаю, коли вернеться", гудів дядько дзвінко гепаючи величезною лопатою.

"Та він же не вернеться", осмілився молодший.

"А ти звідкіля знавш?" визвірився бас.

"Та, він же і вузлик узав".

"Гм! Он воно як! Я йому..." бас урвав, бо його очі спинилися на моїй особі. Я чув, як він оглянув мене від голови до ніг і пробіг очима цю віддаль ще два-три рази.

"А гой! А ти чого очі вирячив? А бери-но лопату!"

Я чув, що доля повертається до мене одним боком.

– Бери лопату! – це значить маєш заробіток, а заробіток це значить життя,

"Добрий день, дядьку!" привітався я, вступаючи на поклад. Не вспів дядько мені відповісти, коли роздався гудок і всі покидали лопати.

"Ну ось і обід. А коли працювати хочеш, так із нами оставайся!" Велитенський дядько рухом руки запросив мене до гурту. Всі скидали верхні полотнянки, чорні від

вугілля, і станули в звичайних матросках. Із каюти виніс кухар теплої води і мила, а коли всі обтерлися рушником, поставив здоровенну миску борщу і другу таку ж пшоняної каші.

Ні, справді, дядько зараз-же мав усі мої симпатії! Мов серце забило жвавіше на вид присмаків, а коли розкішний запах борщу, підбитого гарним шматком сальця, дійшов до мого носа, я готов був скочити за дядька у вогонь або воду.

"А як твоя фамілія?" запитав мене молодший моряк.

"Чи ж не бачиш, що цей щур голоден?" перебив його дядько, "от попоїсть тай розкаже".

Ми взялися зявзято до борщу й каші.

Молодий моряк потягнув борщу, попарився і сказав тільки:

"Ой море!"

Маат* сербнув і собі, попарився ще краще, і додав:

"Тай ще й глибоке!"

Дядько змовив отче наш і погягнув цілу ложку горячого борщу, спарив собі цілий рот тай гукнув:

"А бодай ви оба в цім морі потопилися!"

Кухар дістав здорового ляпаса, і ми всі реготалися. Я зразу помітив, що дядько за обідом людина весела і приступна. Я здавна не їв так доброго борщу і каші.

"Не лілуйся, ідж", приговорювали мені моряки, коли я пробував відкладати ложку, Не було ради і я мусів витримати до кінця.

До вечера скінчили ми роботу з вугіллям, і я наймився на цілий місяць.

З місяця зробилися потім два, з двох пів року, коли я покидав судно, рік уже кінчився.

Життя не судні мені подобалось. Час від часу при погрузці і вигружуванні боліла спина, і я чув кожну кісточку в тілі. Зате коли скунер* відчалив від пристані і цілими тижнями гойдався по привітних хвилях Чорного Моря, о, тоді починалося мов правдиве життя!

Помалу забувалися всі мої сухопутні бідування, які надали мені вигляд і назву щура, що від першого дня прилипла до мене й остала до останнього дня побуту на скунері!

По скінченню вугілля поставив я могорич, щоб обілляти нове заняття і нових знайомих. За горілкою збігав живо, "на одній нозі" кухар Юрко, який був і за послугача і за юнгу*. Дядько був одначасно і шкіпером* судна, двомаштового скунера, що перевозив грузи: з донецького басейна на Крим і до Одеси вугіль та руди, виноград, кавуни, худобу, скот, збіжжа і взагалі що попало під руку. Ми ніколи не називали дядька інакше, як дядько шкіпер.

Всі були п'яні і дуже задоволені.

"А гой! Юрку недопечений!" гукнув дядько шкіпер, "жар яєшню із салом!"

"Напрацювалися, то й поживитися мож", хитнув головою маат Павло Гаврилович, із косим поглядом непевних очей. Павло Гаврилович був найсильнішим матросом на

скунері, тож уважав своїм правом совати всім дулі, давати на право і ліво стусани, посилати Юрка за горілкою, одним словом давати всім відчути, що він прослужив шість літ у війсьній флотії.

"Синєє море, білий пароход..." тягнув пісню молодий матрос, рябий Панько.

Двох старших матросів пішли в город до свого товариства, а...

"От, нелюди, самі пють а другим не дають", роздався несподівано дзвінкий голос за мною! "Чом це ви, дядьку, мене не підждали?" з докором повернулася молода, червонощока, чорноока, з золотими кульчиками в ушах дівчина до дядька шкіпера.

"А хто там тебе знав, Горпусю, коли ти до гурту добешся?" гукнув дядько, "а тут ось добрий чоловік нагодився, що на зароблені могорича поставив, людей пошанував".

Очі Горпини спинилися на мені на короткий, ах, так короткий мент; цілий погляд її блискучих очей говорив:

"Пху! якесь опудало заморене!"

Дядько шкіпер зрозумів її погляд, бо весело промовив:

"А ось підгодуємо, гарний матрос вийде, на місяць згодився!"

Під другим допитливим поглядом Горпини я очевидно почервонів і спустив очі, так, щоби Горпина вважала мене за неспіливого та взяла мене під свою опіку. Враз щось здорово штовхнуло мене під бік, і маат гукнув:

"Щуре сухопутний, піднеси Горпині Іванівній чарочку з поклоном!"

Я схопився як опаревний! Це ж мабуть її чорні очі так мене причарували.

"А ти, щуре, на Горпину не задивляйся, бо вже не один на цьому голову скрутив!", зареготався дядько шкіпер, "це наша хазяйка на скунері".

"Ще й відьма чарівниця!" задзвеніла дукатами на шії Горпина, "бережися моїх чарів і близько не підходь".

Горпина взялася попід боки, її жива вдача була розохочена горілкою.

"А ну, Юрку, джигунистого!"

Дрібний козачок червінцями посипався по покладі судна. Підківки чобіток Горпини зацокали, усе тіло вигиналося змією у такт, що раз живущої музики,

Враз перед Горпиною пустився у присюди Панько. Та не вспів Панько піднятися перед Горпиною, щоб обкрутити її, коли полетів убік і гепнувся прямо коло мене на поклад.

Перед Горпиною стояв маат! Із затиснених зубів Панька вирвалося люте прокляте. Його зуби виразно заскреготали, наші погляди стрінулися і він затиснув п'ястук у напрямку пари танцюючих!

"Хто це та Горпина?"

"Ніби не знаєш? Її дядько ще малою у гавані найшов. На кораблі виросла і бач якою красунею зробилася, на нас матросів і дивитися не хоче. Тільки я дібюся, що моєю буде, хоч би прийшлося маата до рекінів послать!" Його очі дико засвітилися, а права рука витягнула з кишені і заховала назад фінський ніж. "Ще не пора".

На судні все йшло своїм ходом. Коло компаса мінялися по черзі дядько, маат і молодий матрос. Я особливо любив стояти коло компаса, коли черга приходила на

Панька. Попри свою нещасну любов до Горпини і попри люту ненависть із зависти до маата, був це весельчак із деякою освітою.

"Ей, Юрку, який вітер?" гукнув бас дядька шкіпера.

"От чорт, гудить, що й власного слова не чути", аж здригнувся Панько.

На сходах показався Юрко, поглянув на паруси. що надувалися при гострому вітрі і гукнув у каюту дядька шкіпера.

"Добрий вітер!"

"Ну, Юрку, світи лампадку св, Миколаєві, не даром нам вітер добрий послав!"

Я поглянув через віконце під компасом. Дядько шкіпер простягнувся на койці, так, що голова була під самим компасом. Погляне дядько в гору, так і бачить через віконце стрілку компаса і бачить курс.

Скунер під острим вітром, легко похилився на бакборт* і мчав по спокійних, лінивих хвилях.

"Оце засне тепер дядько шкіпер, а вітер свіжіє, треба буде за пів години парусів убрати".

Дядько шкіпер, який пів ночі простояв коло компаса, потягає з пляшки, глядить ще раз на компас, помічає точно нордост курс і перевертається на другий бік.

"От і не заснеш!" каже Панько і кричить за хвилину в каюту:

"Вітер упав!"

Дядько схапується з койки і зразу здивовано, а далі люто глядить на компас. Курс добрий. Поволи підіймається, і ми чуємо, як він виходить з каюти. У цю ж мить повертає Панько руль на штаерборт* і вітрила безсило лопочуть. Голова дядька показується із люка.

"Ну що там за вітер?"

"От нікуди не годиться!"

"Гм! Юрку!" дзвенить могутній бас, "гаси лампадку; що я даремно оливу світить стану? Горпино!"

"А чого вам, дядечку?" роздається свіжий голос із комбузи.

"А в тебе нема чого?"

"А вам чого?" питає лукавий голос, "м'якого чи твердого?"

"А хоч би медведя вджигони!"

Не вспіла голова дядька заховатися під люком, коли Панько повернув руль на бакборт. Вітер надув паруси, і скунер став на старий курс, та немов степовий кінь помчав по легко зхвильованому морі.

Із під фок машту піднявся маат. Уста перекривив йому зідливий усміх:

"Ведмедя йому забагається. Горпину зове!"

Я бачив крізь долішне віконце прямо під компасом, як дядько шкіпер, поглянув у гору, ствердив правильний курс та як приязно поклепав Горпину по личку, беручи з її рук ведмедя. Дядько притулив кухлик до уст, вицідив половину і крякнув задоволено:

"А гой, як добре! Ану хай тебе поцілую!"

Але Горпина немов змійка виховзнулася йому з рук і стала тікати по каюті.

Я стояв наче очарований! Важкий, велитенський дядько шкіпер бігав за дівчиною наче дітвак. Нечайно хтось здорово штовхнув мене під ребра і заняв моє обсерваційне місце. Це був маат. Його очі прямо витріщилися, а п'ястуки стискалися.

Панько з затисненими зубами і грізно нахмуреним чолом стояв коло руля і держав курс. Клівер скрипів, паруси надувалися, скунер скакав з хвилі на хвилю. Я бачив, як пристрасти розгорялися, а одначе, коли я в Таганрозі, замість пропити свій зарібок, купив собі гарний матроський одяг, а для Горпини шовкову хустку замість "могорича", я бачив, я бачив що її Очи чимраз частіше спинялися на мені. Мені жаль було одного Панька!

"Дядьку шкіпер! вітер свіжіє!"

"А гой! Юрку, а який вітер?"

Із люка знов показалося безвусе обличчя Юрка, який гукнув у низ:

"Чудесний вітер!"

"А гой, тумане, скоріш, світи лямпадку перед образом св. Миколая! Бач попутний вітер послав".

На овиді хмари погустійшали, вершки хвиль вкрилися білими гривами. Легка бріза перейшла поволи в свіжий вітер, що дув поривами.

"Дядьку шкіпер! Свіжіє!"

"Оце чи не за багато оливи клятий Юрко підлив, ніяк не догодиш! Гаси лямпадку, а не то паруси позриває!"

Але вітер переходив у бурю. Шкіпер стояв на містку, перевірював курс, та затурбовано відчитував барометр. Вітер грізно свистів у линвах, судном гойдало як колискою. Якірні ланцюхи понуро побренькували за кожним поворотом. Скунер поволи вужем пробивався проти вітру. Великі хвилі грозили залити поклад.

"А гой! Усі люки закрити!"

Моряки виконували прикази так швидко і зручно, що я не пізнавав цих людей. Я працював з Паньком, стягав линви, закривав ілюмінатори*, взагалі старався держати на ногах. Судно, особливо на поворотах, немилосерно гойдало з переду в зад.

Дужий бас дядька шкіпера покривав бурю:

"Безань здовж".

"Не витріщай очей!" гукнув мені маат, "тягни безанну", і штовхнув мене до фок машини, Я крутився як замотиличена вівця. Всюди висіли десятки линв. Котра з них безанна?

"А гой! щуре! безанну!"

"Клівер пускай!" ревів-бас шкіпера.

"Безанну. Тумане!"

Панько тільки мигнув коло мене:

"Ту що в Херсоні купили!"

Я миттю ухопив нову линву, куплену в останній пристані, і враз з Паньком почав стягати безань.

"Гаффель на гай!"*

"Гальзуй!"*

"Ахтербуліни* геть!"

Тепер скунер стояв носом прямо до вітру. Наступав поворот з бакборт на штаерборт, легкий маневр серед брізи але тяжкий серед бурі. Величезна вітрильна жердка з одного боку судна переходила понад судном, і при повороті руля на бакборт переходила на другий бік скунера. Всі матроси стояли на своїх місцях та звивали злишні вітрила.

"Клівер повертай!"

Маат, який кермував жердкою клівера спинився на хвилину.

Я стояв під фок маштою якраз на дорозі жердки, задивлений на велитеньську хвилю, що саме надбігала. Маат, замість пождати аж грива добіжить до задку та вдарить на руль, який у найблищий мент мав повернути судно на ліво, пустив клівер, і жердка неслася на мене з задку з непогамованою швидкістю. Ще хвилинка і мене з поторощеними ребрами змете в море.

"А гой, щур, долів!" ревнув бас і я не оглядаючися упав на поклад. Страшний клівер мигнув мені над головою.

"Руль здовж!"

"Форбуліни пускай!"

"Клівер держи!"

"Вітрила гаффель, а гой!"

"Гаффельгасти на покладі"

Судно зробило поворот і пішло скісно проти вітру.

"Спасибі, вам, дядьку шкіпер!" промовив я при першій нагоді. "Ви врятували мені життя".

"Ти що з маатом?"

"Не знаю. Чи не Горпина?"

"Еге синашу. Бережись!"

Пориви вихру не втихали. Дощем било в обличчя і сліпило очі.

Судно вже п'ять годин боролось з бурею, а бас дядька шкіпера не захрип ще ні трішки.

Звинено майже всі вітрила. Остали тільки передній і великий марс*, зібраний фок, штурм клівер* і зібраний великий гаффель.

Раптом один дикий порив оркану зломив бугшпріт із штурмклівером, зломив марс'штенгу. Рейки марсбрам і фок зломані впали на контрбраси штаєрборт. Велика рейка не витримала і зломилася із страшним тріском, ще покрив навіть на хвилину рев вітру. Всі линви помоталися і висіли на маштах густою сіткою, яка при страшнім гойданні судна грозила змести всіх у море.

"Форгаф, а гой!"

"Гросмарс, а гой!"

"Всі за линви!"

Всі руки простяглися по линви. Дощ бив у лице наче бичами. Морська піна

заливала поклад. Живі хвилі змітали все, що не було прибите або привязане. Мої руки кровавили, очі пекли від соли морської води, крижі нестерпно боліли. Хотілося пустити линви і опинитися там за бортом у Чорному Морю, серед дикого, розгойданого гробу. Але інстинкт заховання життя за кожним разом, коли темно-зелений вал тягнув мене в пропасть, стискав корчево мої руки, я не чув страшного болю й останками сил тримався линви. Хто зна, чи ми були би розіпняли ратункові вітрила, коли б не дядько шкіпер. Він защемив кормове колесо, збіг із містка і вхопив вітрильну линву. Його сила і чотирьох нас підняла полотно проти бурі і повернула судно.

"А гой! зі мною!"

Дужа рука дядька шкіпера вхопила мене за плече і як дитину затягнула до компасної будки, де було затишно, не били хвилі і не віяв оркан.

"Курс проти вітру!" гукнув дядько шкіпер і вибіг на місток. Тепер міг я відпочати, стоячи коло Панька. Ціле наше завдання полягало в тім, щоби держати ніс корабля до вітру. Раптом Панько гукнув:

"Руль на борт!"

На скунері діялося щось несамовитого: поломані рейки гойдалися на всі боки. Живі хвилі одна за другою заливали поміст. Панько, що слідив за кожним рухом шкіпера поясняв мені радо:

"Сейчас повернемо. Досі пробивалися ми стагенами проти вітру. Тепер коли рейки поламалися, підемо з вітром".

Маат з довгою линвою на плечах почав перебиратися на кінець корабля. Скунер біг тепер із вітром наче кінь по степу. Він вискакував на кождую хвилю під напором вітру і опускався наче в пропасть, страшно качався, і я думав, що це вже кінець усьому.

Маат прив'язує один кінець линви до перстень на заді і спускає линву, на яких сто метрів довгу в воду. Через це судно стає відпорнішим.

"Руль два штріхи бакборт!" донісся до нас голос дядька шкіпера.

"Повертаємо трохи на ліво, щоб не зіскакувати прямо з хвиль!"

Гойдання дещо ослабло, але я все ще терпів страшенно від морської недуги. Адже це була моя перша буря на морю!

Дядько шкіпер, спокійний як завсіди, тільки тепер не повільний, отяжілий медвідь, а звинний з блискавичними рухами рись, використав хвилину, коли скунер заховався у долини поміж двома височенними хвилями, скочив на місток і гукнув у рупор:

"Горпино! Оглянь трюм*".

Я поглянув на Панька.

Панько неспокійно крутнувся і з очевидною нетерплячкою дожидав відповіді з низу. Мінuti здавалися годинами. В кінці слабкий голос долетів з низу.

"Води на два фути!"

Панько задзвонив зубами. "Судно має теч і коли не здужаємо випомпувати воду, то підемо на дно!"

"Всі до помпи!" роздався могутній бас.

Дядько шкіпер вбіг до компасу, поглянув на курс і хотів знов вибічи.

"Дядьку шкіпер! Єсть у вас тран?" запитав я його.

"Нема часу теревені гнуть", гукнув дядько і знов хотів вибігти.

"Ні, хвилі улягаються, коли лити тран на воду!"

Дядько спинився на хвилину.

"Хвилі улягаються? А не брешеш?"

"Ні, дядьку, сам пробував!"

"Тобі багато трану?"

"Два відра і два мішки з брезенту!"

"Ну, йди в каюту і приладь".

Використовуючи знов хвилину, коли скунер стояв поміж водянними горами, відкрив дядько люк, і я скорше скотився, чим зійшов у низ.

Горпина, бліда але спокійна принесла два невеликі мішки з брезенту. Я вложив у них троха клочча, потім Горпина до одного а я до другого пришили міцними нитками товсті шнури, на яких мішки можна було завісити. Тоді налили ми їх траном та міцно зав'язали. У кождім мішку було по десять літрів трану. Це мусіло вистарчити на тричотири години, Треба ще було тільки попробувати голкою мішки з низу, щоб тран міг собі по маленьки впливати, та завісити на обох бортах судна коло самого носа. За десять хвилин усе було готово.

Тран тонісінького верстового клася на воду, і хвилі улягалися як під чарами. Матроси як остовпілі дивилися на це явище. Вкінці маат промовив:

"Чув я про це, що масло успокоює хвилі. Вилив раз на пробу при слабому вітрі з три пуди нафти, і не допомгло нічого".

"Еге, чиста нафта не помагає майже нічого. Помагають тільки важкі олії".

Скунер легко сунув по хвилях. Гойдання майже не було. Воду скоро викачано, бо свіжа не доливалася. Поламани рейки привязано до матів, і вони вже не гойдалися на всі боки.

Всі лица прояснилися. Тепер скунер тримався знаменито. По двох годинах буря замітно втишилися, хоч море все ще розходилося високо. Морська недуга валила мене з ніг, в ухах шуміло і гуділо, усе тіло боліло. Дядько шкіпер мабуть помітив це, бо взяв мене приязно за руку і повів до люка:

"Ось, Петре Івановичу, ти спас судно, велике тобі за це спасибі, іди ж тепер до Горпини, вона тобі дасть ведмедя. Іди, іди і виспись. Небезпека минула".

Наче в півсні зійшов я по драбинці, наче крізь сон бачив, як Горпина налила мені пів склянки чорної запашної кави а решту доповнила ромом.

"Пий на здоровля!" сказала Горпина. Її м'які руки піддержували мене. Горячий напиток розігрів мене і успокоїв мої розбурхані нерви. В каюті було так затишно! Горпина підвела мене до койки, і що потім було я не тямлю. Коли я прокинувся, корабель легко похитувався, але крізь іллюмінатор бачив я блискуче море.

"Ну що, виспався?" почув я коло себе дзвінкий голос Горпини. Свіжі, червоні уста похилитися близько-близько наді мною.

"Ну, що з вечерею?" гукнув здоровий веселий бас, і вусате обличчя дядька шкіпера

показалося у дверях.

"А гой, спасителю!" гукнув дядько до мене, помітивши, що я отворив очі, "виспався?"

Я хотів схопитися, але все тіло було, як колесоване, і я тільки застогнав.

"Лежи, лежи голубчику, одпочивай собі! Ану-ко лишень, Горпиночко, дай йому чого гарячого, і хай ще раз проспиться!" Дядько шкіпер попробував, чи в мене нема гарячки, поговорив з Горпиною і пішов на поклад із відки доходив до нашого слуху його дужий бас.

"Рейки змінюють", замітила Горпина, підходячи до мене з мискою повною гарячого борщу. Я почув вовчий голод і хотів було простягнути по миску руки, але в цю ж мить помітив, що руки в мене завинені білими ганчірками.

"Еге", сказала Горпина, "поранив ти голубчику руки, шкіру поздирав, прийшлося оливою намазати і позавивати. Ось я тебе нагодую".

Горпина обережно підвела мене, підложила під плечі ще одну подушку і почала годувати, дуючи довгенько на кожду ложку. По обіді дала мені ще одного "ведмедя", і я засипляючи чув її гарячі уста на своїх. А може це мені так тільки приснилося?

На другий день, коли я опинився на покладі, всі ушкодження вже були направлені: на місце поломаних заложено запасні рейки, пірвані та порубані линви заступлено новими. Скунер біг весело під повними вітрилами по своєму курсу під попутним вітром, що легко колисав поверхню моря.

"Ось і нюнька з теплого гнізда вилізти зволили!" насмішливо привитав мене маат.

"Всі кістки розвинтилися, Павле Гавриловичу!"

"Бачив я, як тобі їх Горпина до купи зв'язувала", моргнув на мої усе ще позавивані руки.

"Годі тобі, білоручко, вилягатися, ану йди линви звязувати!", Маат підкріпив цей приказ оперізуючи мене по плечах линвою. Мої руки пекли як огнем, а бандажі закипіли кровю, одначе я певно був би пішов звязувати линви, коли б не дядько шкіпер, що, почувши удар, оглянувся від колеса і гукнув своїм дужим басом:

"А гой! щуре! А йди но до колеса, Панькові помагати!"

Дядько шкіпер удав, що не чув приказу маата і не бачив удару.

З цього часу я стягнув на себе ненависть маата, прихильність дядька шкіпера і любов Горпини!

В Маріюполі простояли ми три тижні. Не забуду ніколи того часу. Всякі навіть найменші обяви любови з боку Горпини відбивав маат линвою на моїх плечах, і заставляв до найчорнішої праці, коли не було дядька шкіпера або коли дядько шкіпер спав.

"Не смій жалітися, не то втоплю як щеня!" грозив маат, і його очі блищали дико а важкий горілчаний дих запоморочув мене.

Я вірив, що маат готов мене втопити як щеня, терпів побої, цілував червоні як мак уста Горпини і мовчав. Чи дядько шкіпер бачив, як мене катував маат? Чи бачив як мене любила Горпина? Чи може думав, що маат вилічить мене, а тоді Горпина знов по

старому стане до нього горнутися?

Я мовчав і мовчав дядько шкіпер. Зате тим більше говорила Горпина.

Раз коли маат заснув, витягнув йому Панько з під голови велику пляшку "казьонного вина" (оковити).

"От погуляємо!" гукнув молодший матрос.

Чарка пішла з рук до рук. Настрій оживився.

Молодий матрос затягнув пісню. Скрипка в руках Панька заговорила, дрібно вдарила, і Горпина пустилася козачка.

Маат спав мертвецьким сном.

Свиня приваблена музикою вийшла з незамкненої кучки і приблизилася до товариства. Вона хрюкнула кілька разів коло маата і поволи підійшла до Панька.

"Здорові були, кумо!" гукнув розбавлений Панько, "а нуме горілочки!" Двох матросів ухопило свиню за вуха, а Панько влив їй до горла здоровенну чарку. Свиня хрюкнула, з докором подивилася на Панька і не знала, що далі робити. Наткнувся на неї барбос, але не встиг гавкнути, як ухопили й його дужі матроські руки, а Панько потрактував і його горілкою. Молодший матрос приніс потайки Мявку, кіцю Горпини, її завинули в грубу хустку і влили до горла пекельного трунку. Так отже ціла компанія спохміліла, і на скунері не було ні одної "тверезої душі", як сказав Панько. Знов затанцювала скрипка, і весело задріботіла гармошка в руках молодшого матроса. Свиня хрюкала, собака бігала по всіх кутках і дзявкала, Панько співав, Юрко недопечений грав на дримбі, Горпина танцювала, а кітка з початку лежала тихо. Ми до розпуки реготали з п'яної свині, що хиталася із боку на бік, та собаки, що на всіх дзявкала. Але забава скоро скінчилася, коли собака накинулася на кота. Кіцька затопила в ній свої кігті, барбос завив з болю і страху, кіцька скочила, як мавпочка, на стіл, потім на лямпу, потім на маата. І кігтями впилася йому в щоку. Маат ревнув із болю та схопився за щоку, схопив кота за голову і шпурнув ним прямо в лямпу. З дзвенькотом розлетілася лямпа, і нафта загорілася.

"Горить, горить, рятуйте!" закричав Юрко і кинувся геть із каюти,

Дядько шкіпер ухопив міх із піском і миттю присипав огонь. Серед п'їтьми розлягалися дикі прокльони маата та бас дядька шкіпера. Ми всі поховалися по своїх койках...

Маат запив запоем. Горпина сказала мені, що він хотів одружитися із нею, та що дядько шкіпер не хотів на це згодитися, бо маат пропивав увесь заробіток. Маат обіцявав кілька разів закинути п'янство, але за кожним разом у пристані попадав у товариство матросів, що затягали його до шинків.

Коли я врятував скунер, для маата зникла вся надія. Він зрозумів, що Горпина любить мене, і вся його ненависть повернулася проти мене. З часом його ненависть звернулася й проти Горпини, і проти дядька шкіпера, який наказав йому знущатися наді мною, і проти матросів, що посміли постояти за мене.

Дядько шкіпер почав оглядатися зо другим маатом. Скунер став замалий для них обох.

Коли маат на другий день зажадав, щоб чиновників, а особливо Панька покарано "ліньком"*, шкіпер рішучо відмовив:

"Не пийте!" повторяв маатові на всі його заяви.

"Не ваше діло!" гукнув маат. "В такому випадку я сам собі суд найду!"

"Не смійте нікого торкати!"

"Так ви мені грозите?" перепитав маат, і його очі зловіщо заблищали. "Так і ви проти мене. Я вам покажу...", і маат затиснув п'ястуки. Павло Гаврилович здавив у собі вибух ненависти, і очевидно постановив ждати на нагоду. В його душі кипіло і переверталось. Він до божевілля любив Горпину. Все здавалося сприяло йому до щастя. Остаточно може й побідив би в собі пристрасть до горілки, адже в останніх часах упивався чим раз менше, а в одеському банку мав напочаток деякого карбованця. Горпина одним добрим словом могла зробити з ним що хотіла. Але тепер навіть на добре слово не було надії. Все пропало! Га! Він їм усім разом покаже, що значить зачіпати маата!

На позір усе пішло по старому. Маат на загальне здивування покинув горілку. Перестав навіть мене вчити ліньком. Замкнувся у собі і більше чим треба не говорив ні до кого. Зблизився знов до дядька шкіпера і почасти замикався з ним у каюті. Що вони оба балакали? Це остало би було для мене тайною, аж раз Горпина покликала мене очима до кухні.

"Послухай" сказала мені, показуючи пальцем на дірку від ключа до каюти дядька шкіпера.

Я глянув через дірку. Маат сидів проти дядька шкіпера і підсував йому цілу купу грошей.

"Беріть усе що маю, наженіть того щура і видайте за мене Горпину!" Його очі світилися, а руки тряслися.

Дядько шкіпер відсував йому гроші назад і говорив:

"Щур спас судно, а Горпина піде за кого сама захоче!"

"Так це останнє слово?"

Дядько мовчав, а маат зібрав бумажки, сховав до кишені і сказав:

"Ви подумайте. Я почекаю!"

Я прожогом вибіг на поклад. Маат купував Горпину!

Від цього дня всі ходили пригнічені. Дразливість зростала з кожним днем. Бідний, добрий дядько шкіпер!

Коли в Ялті ми здавали вугіль не на пуд, а на лопату, прийшов на скунер прикащик і ні сіло, ні пало почав лаятись.

"Хто тут шкіпер?"

"Я", сказав дядько шкіпер, який досі нарівні з другими кидав вугілля, "а вам чого треба?"

"Ви мошенник! Ви взяли вісімнадцять тисяч пудів, а здали сімнадцять тисяч дев'яťсот п'ятьдесять!"

"Ах ти сухопутнику! Та ти кого називаєш мошенником? Та чи ти знавш умову на

лопату? Та я тебе зі скунера скину!"

Елегантний Жидок на виду сотки фешенебельної пубрики зблід але не уступив:

"А ну, попробуй!"

Раз, два! Дядько схопив прикащика під боки і з розмахом жбурнув за борт, аж бризьки полетіли!

Матроси виловили прикащика і поставили на рівні ноги на березі. Регіт пубрики подразнив його амбіцію. Він потряс кулаком до шкіпера, що стояв на палубі:

"Ти мене скинеш? А ну попробуй!"

А в Євпаторії почали ми малювати скунер на ново. Вечером, коли ми мали вже відчалювати з курсом на Одесу, підійшов маат у недільній матросці до дядька шкіпера і непевним голосом промовив:

"Дядьку шкіпер!"

Пильно подивився на нього дядько шкіпер.

Якісь непевні вогники світили в очах маата. Його бліде обличчя здригалося хоробливо.

"Чого тобі, голубчику?"

"Ось ми до Одеси. Висадіть щура і віддайте за мене Горпину".

"Поговори з Горпиною!"

"І це твоє останнє слово?"

"Так!"

Як випала розмова з Горпиною ніхто не довідався. Маат цілий вечір, коли ми співали і музикою хотіли розігнати пригнічений настрій, не показувався. Дядько шкіпер безжурно точив баяндраси, згадуючи свої діточі літа. Горпина танцювала з усіма і засипувала мене вогненними поглядами. Панько сидів блідий, піт горохом котився на його втомлену скрипку; він перехоплював усі Горпинині погляди. Матроси співали, танцювали, вівкали і пили.

А до сходу сонця ми були на повнім морю. Євпаторія світила білими домами, коли на покладі появилвся маат. Його очі горіли, з грудий виривалося не то стогнання не то рев якогось дикого звіря. Він танцював по покладі якийсь індійський танець!

"Він збожеволів!" гукнув бас шкіпера. "А гой! звяжіть його!"

Оба матроси кинулися на маата, але він штовхнув їх від себе, дико зареготався і як кіт почав драпатися на головний машт. Матроси хотіли лізти за ним, коли це раптом вибігла з каюти Горпина і крикнула так, що нас усіх заморозило!

"Горить! Огонь в усіх каютах!"

"Хахаха!" реготався маат із пів машти. "Всі до чорта!"

"До помп!" гукнув дядько шкіпер. Густий дим повалив з люк. Скунер був тільки що просмолений і помальований олійною краскою!

"Хахаха!" реготалося з машту,

"Стягніть його", гукнув шкіпер, "вогонь по парусах піде! Човни на воду". Із головного люка за бовдуром чорного диму показався вогненний язик і лизнув головний машт. Залопотіли вітрила, наче злякані птиці, і вмить зайнялися.

"Хахаха!" реготався маат, "усі за мною!"

Вогненні язики почали показуватися зі всіх люк.

"Шлюпка* на воду!" Всі кинулися до найбільшого човна. Але один погляд упевнив нас, що це даремна праця спускати шлюпку: маат пробив у дні велику діру. Така ж судьба постигла й інші човни; наша доля була припечатана.

"Коркові пояси!" гукнув дядько шкіпер. Він сам зірвав ратунковий пояс і наложив його Горпині. Цілий скунер горів як свічка і гудів від пожару.

Щось чорного мигнуло коло нас і гепнуло в море. Це був обгорілий маат. Дядько шкіпер ухопив Горпину і одним замахом кинув її в море.

Хоч усі вітрила стояли в огні, судно свіжою брізою зносило в море.

Скунер тріщав і стогнав.

З маштів посипалися вогненні іскри і недопалені рейки. Матроси поскакали в море. Тільки дядько шкіпер стояв блідий і повторяв безсило:

"Мій скунер, мій скунер!"

Я сіпнув його:

"Дядьку шкіпер, скачім у море!"

Але замість відповіді дядько шкіпер наложив на мене останній пояс і викинув за борт.

Нас спас моторовий баркас панцирника "Воля". Дядька шкіпера між нами не було...